

PŘÍNOSY PŘÍRODY LIDEM (EKOSYSTÉMOVÉ SLUŽBY)

Příroda a ekosystémy poskytují lidem širokou škálu přínosů (ekosystémových služeb), které umožňují samotnou existenci lidské společnosti a jsou podstatné pro dobrou kvalitu života.

Tyto přínosy jsou poskytovány jednotlivými ekosystémy, krajinou nebo organismy, ať už utvářenými přírodou (např. různé skupiny opylovačů v krajině) nebo i za spolupůsobení člověka (např. vysazený háj, společenství rostlin na zelené střeše).

Pro osvětu i výzkum se využívají přehledy a kategorizace přínosů, díky nimž lze přínosy přírody poskytované různým skupinám lidí transparentně měřit a komunikovat. Pro projekt Jedna příroda používáme členění vycházející z oficiálního rámce přijatého Mezivládním panelem pro biodiverzitu a ekosystémové služby (IPBES), které rozděluje přínosy na tři hlavní skupiny:

Materiální přínosy

Podporují fyzickou existenci lidí a fungování lidské společnosti (např. skrze dopravní infrastrukturu). Materiální přínosy často ovlivňují kvalitu života přímo, jejich zdroj je většinou při použití lidmi spotřebován (např. přeměna rostlin na jídlo, použití dřeva na topení nebo výrobu nábytku).

Nemateriální přínosy

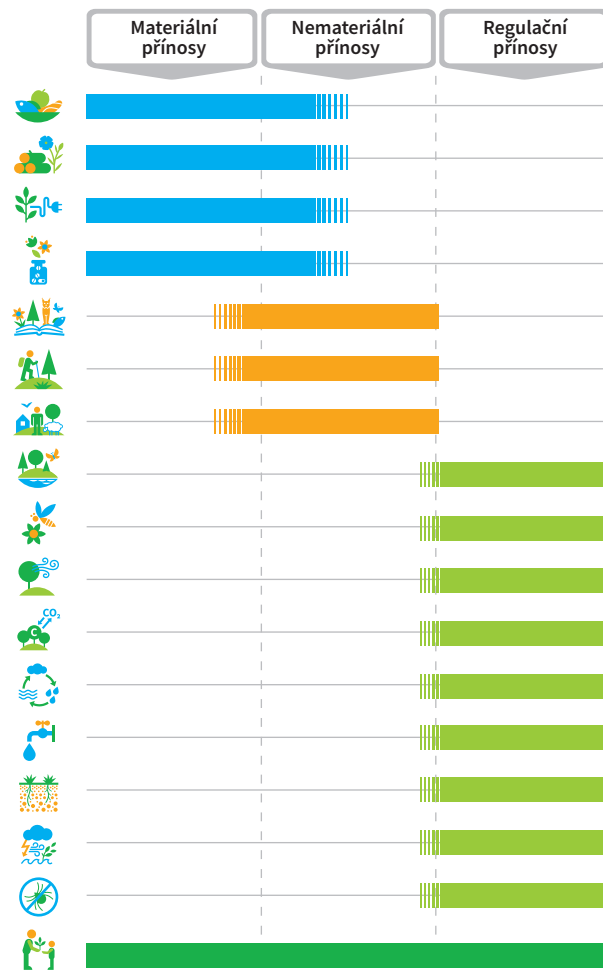
Přímo či nepřímo ovlivňují subjektivní či psychologické aspekty kvality života. Často vznikají interakcí mezi přírodním prostředím a kulturními nebo rekreačními aktivitami člověka. Zdroj těchto přínosů většinou není lidmi při použití fyzicky spotřebován (je využíván např. pro vnitřní obohacení, zážitky, zkušenosti).

Regulační přínosy

Představují funkční a strukturální aspekty organismů a ekosystémů, které ovlivňují životní prostředí a tím i tvorbu materiálních a nemateriálních přínosů. Často ovlivňují kvalitu života nepřímo. Lidé například přímo těží z užitečných nebo okrasných rostlin (skrze materiální přínosy), ale pouze nepřímo těží z půdních organismů, které jsou nezbytné pro zásobování těchto rostlin živinami (půdní organismy takto poskytují regulační přínosy).

Některé přínosy přesahují do více skupin (např. sběr hub může být považován za materiální i nemateriální přínos, zachování budoucích možností se týká všech tří skupin přínosů).

SCHÉMA KATEGORIÍ A SKUPIN PŘÍNOSŮ PŘÍRODY LIDEM

* Zpracováno na základě Díaz a kol. (2018)

Vydal Ústav výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i. (CzechGlobe) © 2022

Grafika: Reklama Daňková / tisk: Printall center s.r.o.

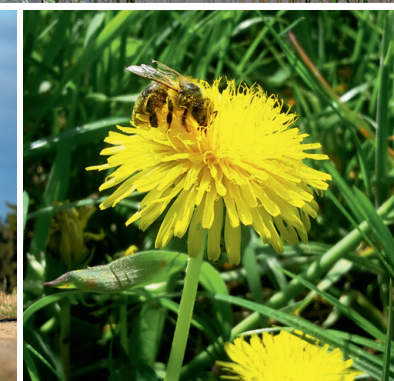
Foto: Jan Daněk, David Stella, Lubomír Dajč

Tento leták byl vydán díky projektu Jedna příroda (LIFE-IP: N2K Revisited) podpořenému z finančního nástroje Evropské unie LIFE. Údaje a informace v něm uvedené vyjadřují názor či stanovisko pouze Ústavu výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i. Evropská komise není zodpovědná za jakékoliv použití informací, které tento leták obsahuje.

www.jednapriroda.cz | [@JednaPriroda](https://twitter.com/JednaPriroda)

PŘÍNOSY PŘÍRODY LIDEM

MATERIÁLNÍ PŘÍNOSY PŘÍRODY LIDEM

Potrava a krmivo

- produkce potravin v zemědělství (živočišná i rostlinná výroba) či rybářství
- sběr nebo lov ve volné přírodě
- pěstování rostlin jako krmiva pro domestikovaná i hospodářská zvířata

Materiály

- pro výrobu stavebních materiálů (např. dřevo)
- pro textilní výrobu (např. bavlna, len, vlna)
- pro výrobu papíru, lepidel, vosku nebo barviv
- pro dekorativní využití včetně živých organismů (např. okrasné rostliny v zahradnictví)

Energie

- výroba paliv z obnovitelných zdrojů, tj. biomasy (palivové dřevo, pelety, energetické plodiny a jiné)

Léčivé, biochemické a genetické zdroje

- látky organického původu pro lékařské a veterinární využití a farmacii
- genetické zdroje využitelné v biotechnologiích, farmacii, chovech a pěstitelství

NEMATERIÁLNÍ PŘÍNOSY PŘÍRODY LIDEM

Učení a inspirace

Využití krajiny, ekosystémů nebo organismů:

- jako předmět výuky nebo jako prostředí pro trénink dovedností a rozvoj poznávacích schopností (např. určování organismů na naučné stezce)
- pro vědecký výzkum nebo vytváření a udržování tradičních znalostí (např. bylinářství)
- jako inspirace pro uměleckou a tvůrčí činnost
- pro sledování / prožívání přírody prostřednictvím médií (fotografie, filmy, literatura)

Fyzické a duševní zážitky

Využití krajiny, ekosystémů nebo organismů pro:

- potěšení a rekreaci skrze aktivní prožitky nebo pasivní pozorování
- podporu tělesného a duševního zdraví, regeneraci a zotavení
- estetické ocenění a prožitky

Podpora identit

Kulturní dědictví spojené s přírodou – např. v podobě stop v krajině po dřívějších vazbách mezi člověkem a přírodou (např. zaniklá sídla v krajině), tradiční způsoby využívání přírody.

Zdroj uspokojení či radosti plynoucí z prostého vědomí toho, že určitá krajina, ekosystém nebo organismus existuje.

Krajina a její části (např. jezera, kopce, stromy, balvany), ekosystémy a organismy jako základ pro:

- pocit sounáležitosti s místem (místa, kde “se cítím jako doma”, kam “patřím”)
- utváření a vyjadřování identity (osobní, skupinové, kulturní)
- budování a udržování mezilidských vztahů
- posvátné, náboženské nebo jiné formy duchovních hodnot
- místní a jiné symboly (např. čap černý jako symbol NP Podyjí)
- pověsti, mýty, rituály a oslavy

REGULAČNÍ PŘÍNOSY PŘÍRODY LIDEM

Vytváření a udržování habitatů

- tvorba a udržování habitatů a příznivých podmínek pro organismy

Opylování a rozšíření semen

- přenos pylu, semen, spor hmyzem či jinými živočichy

Regulace kvality ovzduší

- regulace, zachytávání a filtrace znečišťujících látek poškozujících lidské zdraví či životní prostředí (např. oxidy síry, oxidy dusíku, těžké organické sloučeniny a alergeny)

Regulace klimatu

- zpětné vazby ovlivňující produkci a vázání skleníkových plynů (např. ukládání a emise uhlíku, regulace změny klimatu)
- zpětné vazby mezi vegetací a atmosférou (např. vodní koloběh, evapotranspirace, albedo)

Regulace množství a odtoku vody

- regulace odtoku vody (množství, načasování a lokace)
- udržování úrovně podzemní vody a množství povrchové vody (pitné vody, vody k zavlažování, dopravě a k získávání energie)

Regulace kvality vody

- filtrace částic, patogenů, přebytečných živin a jiných chemikálií
- čištění pitné vody a koupacích vod

Formování, ochrana a dekontaminace půd

- utváření půd a sedimentů a jejich ochrana před erozí
- utváření organické hmoty, humusu pro zachování úrodnosti půd
- filtrace a zachytávání škodlivin (patogeny, jedy a přebytečné živiny) v půdě a sedimentech

Regulace hazardů a živelních pohrom

- regulace dopadů povodní, bouří, vln veder, požárů, sesuvů půdy a lavin na člověka či pro něj důležitou infrastrukturu

Regulace organismů škodlivých člověku

- regulace organismů, které negativně ovlivňují člověka či pro něj důležité rostliny, zvířata či infrastrukturu (např. regulace invazních druhů, parazitů či patogenů nebo přirozená regulace přírodních populací predátorů)

Zachování budoucích možností

Kapacita krajiny, ekosystémů a druhů zachovávat možnosti využití jimi poskytovaných přínosů lidmi i v budoucnosti (včetně příštích generací), např.:

- zachování možností pro nové objevy a nová využití existujících organismů (např. pro léky a materiály)

- zachování krajinných prvků pro potřeby a zkušenosti budoucích generací (např. péče o studánky)

- budoucí přínosy plynoucí z evoluce druhů vzhledem k měnícím se podmínkám (např. adaptace na změny klimatu či odolnost vůči patogenům)